

MICHAŁ KOBUSIEWICZ

Z BADAN NAD PRZEŁOMEM PALEOLITU I MEZOLITU NA NIŻU
EUROPEJSKIM

Streszczenie referatu wygłoszonego na posiedzeniu naukowym Zakładu
Archeologii Wielkopolski i Pomorza IHKM PAN w Poznaniu z dn. 24 XI
1966

Pojęcie mezolitu jako odrębnego okresu w historii rozwoju społeczeństw pierwotnych narodziło się stosunkowo niedawno. Konieczność wprowadzenia okresu mezolitu do podziału epoki kamienia wynikała z nowych odkryć archeologicznych.

Kultury mezolityczne różnią się od kultur paleolitu głównie dwoma charakterystycznymi cechami:

1. Istotną różnicą w sposobie, charakterze i organizacji gospodarki łowieckiej. W związku ze zmianą obiektów i sposobu polowania, a także innych zajęć gospodarczych, nastąpiła zmiana w inwentarzach kultury instrumentalnej — mikrolityzacja.

2. Zmianą trybu i charakteru osadnictwa. W związku z wielkimi zmianami biotopu w początku mezolitu grupy dawnej ludności paleolitycznej przeszły z łowiectwa wędrownego na system polowania w wyraźnie oznaczonych rewirach łowieckich.

Dowodem zmiany kultury instrumentalnej w mezolicie są liczne inwentarze za-
bytków kultury materialnej z tego okresu, wydobyte drogą badań wykopaliskowych. O zmianie trybu i charakteru osadnictwa świadczą: budowa i posługiwanie się ło-
dziami dłubankami i pojawienie się stosunkowo trwałych budowli mieszkalnych. Inwestycje tego rodzaju miały sens tylko w przypadku długotrwałego ich użytko-
wania.

Sądzić należy, że zmiana trybu gospodarki z łowiecko-zbierackiej na rolniczo-
hodowlaną nie mogła nastąpić nagle. Okresem przejściowym był więc mezolit, po-
siadający częściowo cechy okresów poprzedniego i następnego, lecz wyraźnie różniący
się od nich obydwu (Schwabedissen).

Pojawienie się kultur na Niżu Europejskim próbowano tłumaczyć z początku
migracją grup ludności z terenów Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu (teorie kap-
ska i sebiliska). Ostatnie badania zaprzeczyły tym hipotezom. Dzięki uściśleniu chro-
nologii okazało się, że w okresie migracji grup ludności o kulturze mezolitycznej
z Maghrebu mezolit Niżu Europejskiego znajdował się niezależnie od nich w pełnym
rozwoju.

Kultury mezolityczne Europy środkowej i zachodniej rozwinęły się z miejsco-
wego podłoża paleolitycznego. Analiza typologiczna inwentarzy górnopaleolitycznych
i mezolitycznych wykazała, że w paleolicie górnym tkwią zaczątki większości form
narzędzi mezolitycznych.

Kultury sovterska i tardenuaska we Francji mają elementy typologiczne wywodzące się z madlenu II (Barriere). Podobnie wyglądają relacje kultur maglemoskiej i Douvensee w Danii i Niemczech pñ. do paleolitycznych przemysłów Federmesser i Ahrensburg (Schwabedissen, Taute). Podobnych przykładów można by przytoczyć więcej.

W Polsce nie stwierdzono dotychczas żadnych związków genetycznych między najbogatszą u nas schyłkowopaleolityczną kulturą świderską (cykl mazowszański) a kulturami mezolitycznymi. Natomiast w nieświderskich zespołach późnoplejstoceńskich geometryzacja ostrzy i mikrolityzacja narzędzi są już zaznaczone i mogły znaleźć kontynuację w kulturach mezolitycznych (zob. Chmielewski).

Ludność kultury świderskiej wywędrowała zapewne (prócz może pewnych wyjątków) na pñ. wschód za wycofującymi się stadami reniferów. Możliwe, że wraz z wkroczeniem zbiorowisk leśnych na teren Polski pojawiły się też grupy ludności z południa, żyjące w tym środowisku już w plejstocenie (zob. Chmielewski).

Teza o istnieniu w Polsce kultury świdero-tardenuaskiej musi upaść z braku wystarczających dowodów (zob. Schild, Więckowska).

Badacze radzieccy dopatrują się istnienia takiej mieszanej kultury na terenach Europy wschodniej. Problem ten jest obecnie dyskutowany.